

**APORTACIÓ A LA DEFENSA DE TARRAGONA
I EL SEU COST DURANT LA TERCERA CARLINADA**

R. VALLVERDÚ I MARTÍ

LA PROTECCIÓ DE POBLES I VILES, I EL SEU COST

La tercera guerra carlina condicionà la política municipal de la majoria de les poblacions catalanes. Gairebé totes hagueren de defensar-se de les contínues entrades i sortides de tropes que provocaren l'espant de la població i s'emportaren els diners dels veïns, sota l'excusa del pagament de tributs extraordinaris de guerra. Arreu de les comarques tarragonines calgué fer obres de fortificació i despendre-hi importants quantitats, que hagueren d'ésser aportades pels seus habitants. En conseqüència, els pressupostos municipals es veieren augmentats considerablement, cosa que provocà el descontentament i la desesperació dels principals contribuents.

La major part de les obres de protecció començaren el 1873 i, a excepció de les principals ciutats, es reduïen a fortificar l'església i el campanar on es refugiarien els voluntaris, mentre la població restava oberta a les partides. Els llocs on existia muralla, com el cas de Tarragona, les obres es limitaven a reconstruir les portes enderrocades, reparar els panys de muralla en mal estat i protegir la població. També calgué aixecar casetes per als cossos de guàrdia i vigilància, i torres d'observació per controlar el moviment de les tropes quan s'atansaven a la ciutat. En aquests treballs s'obligà els veïns a col·laborar en el transport de materials per a la construcció i a realitzar tasques de manobre o paleta. A la fi del 1874, els pobles fortificats a les comarques tarragonines eren Tarragona, Reus, Valls, Vimbodí, Falset, Vila-seca, Bellmunt, Cornudella, Cambrils, la Canonja, el Catlar, Dues-Aigües, Gratallops, el Lloar, Mont-roig, Poboleda, Pratdip, Porrera, Perafort, Riudecols, Vilabella, Vallmoll, Vilella Alta i Vilanova d'Escornalbou¹.

1. Vegeu FERRER, M.: *Historia del tradicionalismo español*. Edit. Católica Española, Sevilla, 1959. Apéndice documental, núm. 26 V. XXVI.

Durant la guerra, s'il·luminaren els recintes emmurallats i més tard s'hi col·locaren fanals de petroli, que permeteren observar la presència de qualsevol cosa estranya que s'apropés al recinte. Dues persones s'encarregarien d'aquesta missió, i era l'Ajuntament qui pagava els seus jornals i proveïa del líquid.

Una altra repercussió econòmica de la guerra a la població civil van ésser els diversos serveis que hagueren d'efectuar els veïns. Ells foren les grans víctimes de la guerra. Realitzaren serveis d'armes per vigilar i guardar la població, amb la pèrdua d'un jornal que no sempre cobraven; se'ls obligà a donar allotjament a les partides carlines o columnes liberals; hagueren de fer serveis de bagatge i transport; contemplaren, impotents, com els carlins s'enduïen cavalls o eugues, o com les autoritats governamentals els requisaven els matxos i les mules, indispensables per a les tasques agrícoles; se'ls va convocar per treballar desinteressadament a la reparació d'obres públiques malmeses per algun dels dos bàndols en lluita, atenent estratègies de guerra ...

En els primers moments de la guerra, cada població organitzava i costejava la seva defensa ja que les autoritats governamentals no preveïeren cap tipus d'ajut. La imposició de l'estat de guerra a totes les comarques i la presència de les columnes de l'exèrcit, comandades per Parra i els coronels Amador i Mendivela, feren creure a les autoritats que seria suficient per acabar amb els 400 carlins aixecats en armes². La mort de Francesch en el seu intent d'ocupar Reus i la derrota dels carlins al Nord féu pensar que la sublevació seria fàcilment sufocada i, ni la Diputació ni el govern militar tarragoní, es preocuparen d'iniciar cap obra de defensa³.

Però els carlins catalans saberen suplir l'escassetat de forces i la manca d'armes i municions amb una gran mobilitat. Gràcies al coneixement del terreny que trepitjaven, aguantaren mitjançant accions agosarades, les escomeses de les columnes liberals. Alguns caps adine-

2. *Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona* (BOPT), núm. 109, 5-5-1872.

3. Per l'entrada dels carlins a Reus, vegeu les Actes Municipals de Reus 1872, folis 135-141. També el llibre d'IGLESIAS, J.: *L'entrada dels carlins a Reus el 1872*. Edit. R. Dalmau, núm. 107, Barna., 1968. Menys precís, però força orientatiu és el llibre del coetani PALLEJA, R.: *Crònica de Reus 1868-1873*. Edit. Llibreria Nacional, Reus, 1935, i el dietari de MORGADES, J.: *Apuntes de familia y otros sucesos contemporáneos*, s.p.

rats pagaren, al principi, la manutenció dels seus subordinats, encara que alguns s'atansaven a les seves llars on obtenien menjar i roba⁴. En arribar el mes d'agost, intensificaren les entrades als pobles i començaren a demanar el pagament de les contribucions, cosa que provocà el reclutament de voluntaris liberals per defensar la població, i els ajuntaments veieren la necessitat de cercar diners per pagar els seus jornals⁵.

Quan avançà la guerra, el govern decidí ajudar les ciutats i pobles que volien fortificar-se. Per obtenir l'ajut econòmic era necessari que les obres fossin planificades i supervisades pel cos d'enginyers de l'exèrcit i altres tècnics de l'administració militar, a més del cap militar del districte. En aquest cas, la ciutat obtenia el 50% del seu cost⁶.

Els carlins no toleraren la fortificació dels pobles, dificultaren, tant com pogueren, les tasques i destrossaren qualsevol obstacle que els barrés el pas. Això es comprovà el 29 de març del 1873, quan 300 carlins enderrocaren les obres de fortificació a l'església de Vilaplana⁷ i quan el 3 de juliol Cercós entrà a la Selva i destruí, per complet, les defenses de la vila, aixecades des del mes de febrer, a excepció de les fortificacions del campanar i l'església de S. Agustí, defensades pels liberals⁸.

La destrucció de les defenses dels pobles fou una de les tasques que, amb més intensitat, efectuaren els carlins. El 18 de juliol, Vallès i Cercós retornaren a Vilaplana i obligaren els veïns a netejar les runes del solar del fort, que uns mesos abans havien destruït⁹. A mitjan setembre, Baró amenaçà qualsevol persona que treballés en la reconstrucció de la defensa de Montblanc, cosa que forçà el govern a destacar a la zona el batalló «Fijo de Ceuta» per a protegir els treballadors¹⁰.

Les partides carlines, en entrar als pobles per a cobrar l'impost de guerra, aprofitaven la seva estança per amenaçar amb l'afusellament de qualsevol veí que treballés en tasques de protecció. Altres vegades,

4. Aquest és el cas dels rics propietaris Josep A. Mestres, d'Alforja; Maties de Vall, de les Borges, diputat i president d'edat de les dissoltes Corts espanyoles; Josep Barenys, de Maspujols i algun altre cap carlí que al principi de la guerra pagaren el sou dels guerrillers de les seves partides. Vegeu arxiu particulars del Sr. Escoda de Reus, hereu de l'arxiu Mestres.

5. Passat l'estiu, els diners començaren a escassejar entre les partides i els carlins es veieren obligats a cobrar contribucions de guerra o segrestar ostatges per obtenir diners del rescat. El mes d'octubre *La redención del pueblo* de Reus i el *Diario de Tarragona* dediquen una secció diària per ressenyar els principals esdeveniments bèl·lics i les malifetes carlines.

6. *Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona* (BOPT) núm. 270, 10-11-1872.

7. *Diario de Tarragona* (DT.), núm. 143, 31-3-1873.

8. *La Redención del Pueblo* (LRP), 5-7-1873.

9. DT., núm. 184, 20-7-1873.

10. *Ibidem*, núm. 234, 18-9-1873.

en fugir, enderrocaren les fortificacions, com és el cas de Cercós i el capellà de Flix, que després de cobrar la contribució a Vilallonga i la Masó, les ensorraren ¹¹.

L'AJUT DE LA DIPUTACIÓ

La Diputació de Tarragona decidí de frenar l'avenç carlí i protegir els pobles de l'estat d'indefensió i dels perjudicis que el bloqueig de les comunicacions els produïa. El 7 de febrer del 1873, demanà al govern 12.000 armes per distribuir-les a tots els pobles de la comarca. Davant la negativa del govern madrileny, decidí comprar, el 24 de febrer, 5.000 fusells per repartir-los entre els Voluntaris de la República de les diferents poblacions. En un principi, el valor de les armes fou satisfet per la Diputació amb diners del fons del pressupost del 1873 ¹². També aquesta institució creà dos batallons de voluntaris amb càrrec a la tresoreria provincial ¹³.

Totes aquestes mesures resultaren insuficients per frenar l'avenç carlí, i la Diputació decidí aixecar una gran força liberal, amb seu a Tarragona, per donar una batuda general i simultània a tots els llocs de la seva demarcació. Aquest tropell de gent aniria comandat per Sanahuja i Baduell pel districte de Tarragona; Estivill i Bertomeu pel de Reus; Ciurana i Magriñà pel de Falset; Llevat i Torredemer pel de Tortosa; un batlle per decidir, i Escarrà pel del Vendrell; Navarro i Font pel de Gandesa; Palau i Monfort pel de Montblanc, i Tomàs i Serra pel de Valls. Tots els voluntaris que participessin en aquesta operació gaudirien, durant l'activitat, de 2 pes. diàries, que pagarien els respectius ajuntaments amb càrrec al fons de la Diputació. Quan aquesta força estava formada, s'hagué de suspendre tota activitat, a causa d'una crida del capità general de Catalunya, García Valverde, per aixecar un Sometent general a tot el Principat, que malgrat els nombrosos preparatius, no s'arribà a organitzar ¹⁴.

La Diputació continuà organitzant cossos francs a la vegada que subvencionava operacions militars de voluntaris, cosa que esgotà el fons de la institució. Així el 31 de març del 1873, els diputats acordaren demanar un crèdit de 5.000 duros al Banc de Tarragona ¹⁵.

11. MANENT, A.: *Cercós, guerriller carlí al Baix Camp*. Edit. R. Dalmau, Barna. 1979, p. 38.

12. Actes de la Diputació de Tarragona (ADT.) 1873, foli 30, 7-2-1873.

13. ADT. 1873, foli 54, 24-2-1873.

14. *Ibidem*, foli 75, 1873-74, 18-3-1873.

15. *Ibidem*, foli 80, 1873-74, 31-3-1873.

La necessitat de diners començà a fer-se angoixant, i les autoritats, a mesura que avançava la guerra foren, cada vegada, més prudents a l'hora de fer dispendis. La manca de diners bloquejà la majoria dels projectes de la Diputació tarragonina.

LA PROTECCIÓ DE LA CIUTAT DE TARRAGONA

La ciutat de Tarragona, al contrari de la majoria de pobles i viles de la Catalunya meridional, no hagué de fer grans inversions per condicionar la ciutat i protegir-la de les escameses carlines. Durant molts anys havia estat plaça forta de guerra i no permeté edificacions dins la zona militar. No es trobaven àrees de camp ni parets a les proximitats de la ciutat i encara que durant el segle XIX es demoliren els forts de Cervantes, del Toro, de Staremberg, el Real i l'Oliva, i desaparegueren algunes portes com la de S. Francesc, S. Joan, Francolí i altres, Tarragona seguia emmurallada i situada en un lloc de fàcil defensa¹⁶. A l'hora de fortificar la ciutat, calgué només reparar-ne alguns panys en mal estat i tapiar el tros que l'entrada del ferrocarril havia enderrocat.

L'Ajuntament tarragoní no es preocupà excessivament pels primers aixecaments carlins. Quan el mes de juny del 1872, es començà a conèixer la fugida de ciutadans per anar a engrossir les files del Pretendent i la sublevació carlina era un fet, les autoritats celebraren una sessió extraordinària durant la qual acordaren de comunicar al governador el decidit recolzament a la monarquia amadeïsta i que, per defensar-la, acceptarien qualsevol suggerència encaminada a combatre els pertorbadors de l'ordre públic i les institucions¹⁷.

L'atac per sorpresa a la ciutat de Reus, el 30 de juny, obligà les autoritats militars tarragonines a prendre mesures. Així, l'1 de juliol, el governador presidí una sessió extraordinària a l'Ajuntament per demanar la creació d'una vigilància permanent a la ciutat, que garantís l'ordre públic. L'Ajuntament accedí a la petició i decidí formar un allistament d'homes honrats i addictes al govern per efectuar els primers serveis¹⁸. Però davant el nombre de persones que entraven diàriament de guàrdia i patrulla no tingueren més remei que demanar voluntaris

16. MAGRIÑÀ, A.: *Tarragona en el s. XIX*. Edit. Imp. Nel·lo, Tarragona 1901, p. 82.

17. Arxiu Municipal de Tarragona (AMT.): A.M., foli 98, 23-6-1872.

18. *Ibidem*, foli 230, 1-7-1872.

i més tard milicians. Per consegüent, calgué lliurar armes al poble i pagar el jornal de dues pessetes als més necessitats per cada dia de servei. L'alarma creixent entre la població obligà a l'Ajuntament a col·locar un sentinella a la torre de la catedral per vigilar la hipotètica aparició de tropes carlines¹⁹.

Durant el primer any de guerra no es noten alteracions en el servei, ni les autoritats mostren cap interès a reparar els panys de muralla en mal estat. La poca efectivitat dels carlins durant l'estiu i la tardor va tranquil·litzar la ciutat. Les escasses topades es donaren en llocs apartats de la capital i no despertaren cap temença en els veïns.

La proclamació de la República el febrer del 1873, donarà un nou impuls a la milícia tarragonina, fins al punt que es repartiren 400 armes entre el poble. Ara, l'Ajuntament regularitzà els serveis, un xic caòtics, fins a armar i organitzar els milicians, que rebran el nom de «Voluntaris de la República». S'efectuà una crida entre la població i es pogueren organitzar, amb els voluntaris presentats, quatre companyies de 150 homes cada una, les quals començaren a fer guàrdia als llocs acostumats, a més de les Cases Consistorials. Ben aviat patrullaran els carrers durant la nit²⁰.

L'efervescència de les classes populars per la República desbordà les previsions i nous voluntaris es presentaren als alistaments. L'Ajuntament decidí d'obrir una convocatòria només pels barris setè i vuitè —la part baixa de la ciutat— i organitzà dues companyies únicament amb els veïns d'aquesta zona. La presència massiva de classes populars a la milícia alarmà els estrats conservadors²¹.

El fort nombre de desheretats a la Milícia comportarà el lliurament de 2 ptes. diàries per a tots els que efectuessin serveis de 24 hores. Per consegüent, l'alcaldia popular, en finalitzar el mes de febrer, obrí una subscripció voluntària entre les classes benestants a la qual s'apuntaren 574 persones. D'aquestes, el 18,5% es comprometé a pagar 5,3 ptes. mensuals, mentre la resta aportava la mateixa quantitat però amb un pagament únic anual. El gremi de cafeters aportà desinteressadament una important suma²².

19. DT., 4-7-172.

20. DT., 14-2-1873.

21. *Ibidem*, 25-2-1873.

22. ARTACHO, N.: *Cambio de mentalidad de la génesis de la Restauración: La burguesía tarraconense ante el nuevo régimen (1874-1875)*. Inèdita, Tarragona, 1985.

La intensificació de la guerra carlina, l'estiu del 1873, provocà una nova crida de voluntaris liberals. L'agost, es troben ja organitzats dos batallons i començà l'allistament d'un tercer que, en finalitzar el mes, comptava amb 400 voluntaris inscrits. També es presentaren 111 ciutadans de més de 45 anys, disposats a formar la Milícia Sedentària²³.

Quan s'organitzà tota la força popular, l'Ajuntament es decidí a defensar la ciutat, amb seriositat. A més de formar cossos de milícia, procurà arranjar tots els punts febles de Tarragona. El 20 de setembre, acordà reconstruir el cos de guàrdia situat al «Fuerte Negro» i construir-ne un altre al baluard de M. Amàlia, amb l'objectiu que els milicians de guàrdia situats a les portes del Roser i la zona del Francolí gaudissin de la seguretat necessària²⁴. Aquestes obres s'enllestiren el 29 de desembre i costaren als tarragonins 1.014,30 ptes.²⁵.

Mentre les obres avançaren, el govern de l'Estat decretà, el 2 de setembre, l'organització de la «Milícia forçosa», amb un intent de contrarestar els Voluntaris de la República, on abundaven els obrers i els treballadors. Més tard, la burgesia conservadora tarragonina dissoldrà els voluntaris i obligarà els milicians a lliurar les armes, però atabalades les autoritats per la intensitat de la guerra, es veuran obligades a organitzar-los de nou, bé que ara es fes notar el boicot de les classes populars²⁶.

La resistència dels tarragonins davant una nova modalitat de «quintas» que suposava la milícia forçosa —reclutament massiu de tots els joves d'una determinada edat, sense distinció d'ideologia—, provocà la dimissió de caps i oficials i un fort desinterès dels voluntaris, que es negaren a fer serveis. L'Ajuntament, però, reaccionà organitzant dues companyies d'enginyers, una d'artilleria i dues d'infanteria²⁷. Malgrat tot, els milicians no acudiren a les guàrdies i l'Ajuntament hagué de recórrer a persones no pertanyents al cos i a forasters per realitzar part dels serveis.

En començar el 1874, l'actuació de l'Ajuntament envers la guerra tingué dues prioritats: la de cobrir totes les places de milícia proveint-les d'armes i efectuar les obres necessàries per acabar tancant la ciutat.

23. AMT.: AM. 1-8-1873.

24. AMT.: A.M. foli 285, 20-9-1873.

25. *Ibidem*, foli 390, 29-12-1873.

26. ARTACHO, N.: *Cambio ...*, op. cit., p. 95.

27. AMT.: «Milicia Nacional» 1874, 27-12-1873.

La línia de ferrocarril Reus-Tarragona, inaugurada el 1854, havia malmès part de la muralla propera a l'estació. Aquesta destrossa augmentà amb l'arribada de noves vies, com la de Barcelona el 1864 i la de València un any després. Calia reconstruir tots aquests danys que l'accés del tren a la ciutat havia provocat.

El 20 de gener del 1874, es construí el cos de guàrdia a la porta de Lleida per valor de 95 ptes., i el 27, l'Ajuntament acordà tancar definitivament la part de població compresa des de l'estació del tren de Barcelona fins al correccional del Miracle. En aquesta mateixa reunió es féu una crida als propietaris i comerciants per cercar recursos i pagar les despeses originades per les obres de fortificació i els serveis de la milícia ²⁸.

El 25 de març, el governador de Tarragona exigia a l'empresa del ferrocarril de la línia Tarragona-Martorell-Barcelona, l'inici de les obres d'un mur transversal per protegir la zona de càrrega i descàrrega de mercaderies i des d'on els carlins podien entrar fàcilment. Per altra part es demanà a la primera autoritat del Principat que obligués l'empresa del ferrocarril de València a reparar tots els danys ocasionats al perímetre de la ciutat per la instal·lació de la via. Segons l'Ajuntament, aquesta empresa utilitzà part del fortí del Llatzaret i no construí el mur a què s'havia compromès. A causa de les angoixes econòmiques que patia la ciutat es feia necessari que la companyia col·laborés en l'aixecament d'una paret des del reixat de la via fins al mar que toca a la platja del Serrallo, de tal forma que, a l'interior, hi restés un corredor que comunicaria el fortí i el Llatzaret ²⁹.

A finals de març, i per evitar sorpreses, es tapiaren les portes de S. Antoni, del Roser i de Lleida. El preu de les obres fou de 204,30 ptes., que es pagaren del capítol d'imprevistos ³⁰.

El 30 de març, encara el governador comunicava a les companyies de ferrocarril la urgència de les obres de fortificació i els assabentava de la necessitat d'entrar a l'estació de Tarragona durant les hores de sol, ja que a la nit no es donaria permís a cap comboi per raó de les dificultats que això suposaria per a la defensa de la ciutat ³¹.

28. AMT.: AM. 1874, foli 27, 27-1-1874.

29. *Ibidem*, foli 95 i 96, 23-3-1874.

30. FORT, J.: *Anales de Reus desde 1860 a nuestros días*. Edit. Imp. Ferrando, Reus, 1928, v. VI, p. 192. També AM. 1874, foli 105, 7-4-1874.

31. AMT.: A.M. foli 202 i 203, 30-3-1874.

La dinàmica de la guerra influencià decisivament en la reorganització de la milícia. A finals d'abril, era l'única força armada que podia defensar els ciutadans tarragonins dels atacs carlins. Cal no oblidar que les partides que proliferaven pels pobles propers obligaven l'exèrcit permanent a fugir de la ciutat per perseguir-les i deixaven a mans dels milicians els serveis de guarnició. Calia, doncs, protegir la institució i, per prestigiar-la, l'Ajuntament comprà uniformes, i diferents comissions viatjaren a Barcelona per obtenir del capità general 500 fusells «Berdans». A la necessitat d'armar els milicians s'hi sumava la de substituir les armes més antigues per altres que funcionessin millor. El desig de les autoritats tarragonines era el de completar dos batallons d'infanteria de 600 places cada un, disposar d'una companyia d'artilleria de 120 individus i organitzar una companyia d'enginyers de 120 milicians³².

Aquest pla fracassà, ja que si el primer batalló aconseguí les places necessàries, al segon només se n'hi allistaren 453. L'agost, l'escassetat de voluntaris obligarà a fondre en una la cinquena i la sisena companyia del segon batalló. Els milicians voluntaris allistats els anys anteriors i apartats de la institució per la por de les classes conservadores a lliurar armes als desheretats, es negaren a inscriure's a una milícia obligada, dirigida per monàrquics liberals. La ineficàcia de la institució, dividida i amb diferents pensaments polítics dels individus, angixà alguns regidors tarragonins quan la guerra s'intensificà i els rebels obtingueren alguns èxits importants. El 27 d'agost, un grup d'homes —es creu que eren carlins— s'aproximaren a la muralla de ponent, dispararen alguns trets i provocaren el pànic a la població i la desorientació a la guàrdia miliciàna. A partir d'aquesta data, l'Ajuntament decidí armar els vigilants nocturns i els agents de l'autoritat perquè defensessin els edificis públics³³.

Però si la guàrdia miliciàna de Tarragona no era efectiva, tampoc els carlins no s'atreverien a entrar en una de les ciutats millors fortificades de Catalunya. L'Ajuntament mostrava interès a no deixar un sol punt feble per on els carlins poguessin penetrar a la ciutat, per això encara el 30 d'octubre realitzà obres als forts Negre i Ma. Amàlia, per posar a cobert els sentinelles d'aquests llocs. També ordenà a l'arqui-

32. ARTACHO, N.: *Cambio...*, op. cit., p. 96.

33. AMT.: AM. 1874, foli 313, 27-8-1874.

tecte municipal el disseny d'espitlleres de tots els baluards perquè els milicians poguessin disparar a cobert ³⁴.

La premsa local elogià les obres que donaven seguretat a la població i mostraven als carlins la inexpugnabilitat de Tarragona, encara que mentia quan afirmava que els veïns «... se hallan todos dispuestos a actuar con toda energía ante cualquier agresión que intenten los carlistas» ³⁵.

El 6 de novembre, el governador assabentà l'Ajuntament de la necessitat de col·locar uns empostissats al fort de Ma. Amàlia, a fi de preservar el cos de guàrdia de les humitats de l'estació. També els comunicà que l'import de la subhasta de certs béns de l'Ajuntament fou destinat, a parts iguals, a la milícia, a les obres de fortificació i a pagar les despeses que ocasionà la reparació i millora de les vies públiques, malmeses per l'aiguat de Sta. Tecla ³⁶.

En finalitzar l'any, l'Ajuntament havia arranjat la muralla que unia la porta del Miracle fins al mar, és a dir, el tram anomenat la «Cuesta del Toro», per valor de 2.174 ptes., i reparà el fort Amàlia amb un cost de 308 ptes.; el Llatzaret amb 547 ptes. i el fort de S. Pau amb 60 ptes. Quantitats irrisòries si les comparem amb les d'altres ciutats.

Durant l'any 1875, no es realitzaren obres de fortificació. Tarragona era ja una autèntica fortalesa. La ciutat estava envoltada per una muralla amb baluards i contra-muralla. A més la defensaven 12 forts i reductes exteriors que la feien inaccessible.

El 31 de març del 1875, quan la guerra carlina havia disminuït en intensitat, l'Ajuntament demanà al ministre de governació la propietat d'una part de la muralla, amb els camins de ronda i els terrenys que ocupava l'antic fort Reial, a més dels terrenys que es troben a la dreta i l'esquerra de la porta de S. Francesc i la de Lleida, fins al pou de Gomà, per ésser destinats a usos i serveis municipals ³⁷.

El 13 de novembre, l'Ajuntament autoritzava l'obertura de les portes de S. Antoni, el Roser i la de Lleida, que foren tapiades durant la guerra, i suprimia les guàrdies i els reforços a les altres portes ³⁸.

Tarragona, en resum, destinà pocs diners a obres de fortificació i defensa, si ho comparem amb altres poblacions importants com Valls,

34. *Ibidem*, foli 413, 30-10-1874.

35. DT., núm. 204, 27-8-1874.

36. AMT.: AM. 1874, foli 421, 6-11-1874.

37. AMT.: AM. 1875, foli 85, 31-3-1875.

38. *Ibidem*, foli 261, 13-11-1875.

on hagueren de reconstruir totes les muralles amb un cost de 173.984,18 pessetes³⁹. En canvi, hagué de lliurar importants sumes a la Milícia Nacional per poder pagar el jornal dels milicians pobres que realitzaven els serveis de vigilància, a més de comprar armament i vestuari per a molts d'ells. Cal tenir en compte que des de l'any 1873 entraven de guàrdia 5 oficials, 22 sots-oficials i 88 milicians, mentre una altra companyia amb 9 sots-oficials i 98 milicians restava de reforç. Un total de 224 homes cobrien els serveis de vigilància de la ciutat cada dia, amb molt poques variacions. No obstant això, els dies que l'Ajuntament i els comandants de milícia consideraven que existia perill, es doblava la xifra global⁴⁰.

El preu que es pagava a cada milicià per la pèrdua del jornal el dia que entrava de servei era de 2 ptes. Per això, mentre es feren les guàrdies descrites, l'Ajuntament necessitava gairebé 500 ptes. diàries, encara que els milicians voluntaris que disposaven de béns o eren propietaris renunciaren al seu jornal. Quan desaparegueren els Voluntaris de la República, el Consistori s'alliberà d'aquest pagament ja que a la Milícia Obligatòria es considerava un honor i un deure el servei d'armes i, per consegüent, no es lliuraven havers. Això explica el nombre elevat de persones que intentaren eximir-se o ser reemplaçades d'aquesta institució⁴¹.

L'Ajuntament de Tarragona patí les principals angoixes econòmiques durant els anys 1873 i 1874, quan havia de lliurar el sou als milicians de guàrdia. Aquest pagament acabà per arruinar la tresoreria fins al punt de no poder donar cap diner a Josep M. Bové, que presentà un rebut dels forniments que li encarregaren per a la milícia en vista de «... la falta de recursos que experimenta la caja municipal»⁴². L'estiu del 1874, es veié obligat a imposar un impost de guerra als contribuents pel bloqueig que patia la ciutat i fer front a les despeses econòmiques que li provocaven les guàrdies dels milicians⁴³. Passats aquests anys i quan les guàrdies eren cobertes per milicians obligats, la tresoreria es recuperà. Es perdé eficàcia però s'estalviaren molts diners. Tal com es desenvolupava la guerra no eren necessaris més pendis. La sublevació carlina arribava al seu final.

39. Arxiu Comarcal de Valls «Resumen general de las cuentas de las obras de fortificación de esta villa de Valls» *Quadern*, 14-12-1873.

40. AMT.: «Ordenes del cuerpo de milicia 1873», s.n.

41. Vegeu VALLVERDÚ, R.: *El suport de la Milícia Nacional a la revolució burgesa a Reus (1793-1876)* Edit. AER., Reus 1989, v. II.

42. AMT.: AM. 1874, foli 101.

43. *Ibidem*, foli 138.

EL CONTROL DELS CARLINS TARRAGONINS
COM A MESURA DE DEFENSA

El carlisme combatent rebé, des del primer moment de la guerra, el suport de grups socials residents a la ciutat, gent de tota mena, encara que predominaren els grans propietaris i els hisendats ultra conservadors, immersos en una forta visió catastrofista de la realitat a causa del sotrac que patí el món catòlic, la revolució social i la seva pèrdua de poder polític local. Els dirigents de les juntes catòlico-monàrquiques de les nostres contrades no oferien gaires dubtes. La de Valls, la dirigien propietaris, hisendats i homes de professions liberals altes i era presidida per Fidel Saigí i Serra, ric fabricant. Comptava amb la presidència honorífica del marquès de Vallgornera. La de Móra d'Ebre la integraven persones del mateix estrat social i era presidida per Francesc Pedret i Domènech, mentre la de Tarragona, de semblant composició, era dirigida pel marquès de Tamarit⁴⁴. Molts d'aquests membres participaren en l'organització de juntes d'armament i donaren suport de tota mena als voluntaris carlins, malgrat el seu rebuig aparent a l'alternativa militar.

Els eclesiàstics d'ideologia carlina que no participaren directament en la guerra ajudaren al carlisme i els seus guerrillers. A més d'algun jerarca tarragoní que, clandestinament auxiliava als combatents fent-los arribar diners i queviures, capellans i frares feren proselitisme d'aquesta acció política. Alguns foren confidents de caps de partida i els informaven de la situació de la vila o poble on vivien. Se'ls culpà, moltes vegades, de l'entrada dels carlins a la població —tal és el cas dels capellans de Vila-seca, Alforja o Vilallonga entre altres— se'ls empresonà i se'ls expulsà de la seva parròquia. Altres cops foren moneda de canvi quan els carlins s'emportaven veïns com a ostatges per demanar rescat, i les autoritats detenien el sacerdot junt amb altres ciutadans d'ideologia carlina, i no els alliberaven fins que els legitimistes deixaven els seus presoners. Els més decidits canviaren les esper-

44. La junta de Valls la formaven 2 fabricants, 2 comerciants i propietaris, 2 comerciants, 1 propietari, 1 hisendat, 1 procurador i 1 advocat. Una composició social semblant es troba a les de Móra i Tarragona. Vegeu ET., 6-3-1870 i 30-3-1870; TOLEDANO, Ll. F. a «Consideracions i problemes sobre l'estudi de les bases socials dels carlisme català 1868-1874» a *El carlisme i la seva base social*. Edit. Índex, Solsona, 1990, p. 197, analitza la composició de 23 juntes i mostra també una anàlisi social semblant a les juntes de la zona tarragonina.

ges pel trabuc i s'uniren al carlisme combatent, com fou el cas dels capellans de Flix, Bellmunt del Priorat, Tolodella i el Lloar⁴⁵.

A més del clergat i de grups socials elevats, els carlins reberen l'ajut de persones pertanyents al món artesanal urbà. L'explicació caldria dirigir-la cap a un fenomen global de resistència urbana, d'una societat tradicional totalment amenaçada per l'entrada d'un sistema de producció i d'estructura política que li són estranys. Aquesta resistència presentava una sèrie de característiques típiques que mostraven una estreta relació amb les formes de vida pre-capitalista. Es tracta doncs, d'un moviment d'autoconservació, incapaç de frenar la revolució industrial que de forma galopant s'introduïa dins el teixit social.

En canvi, la majoria de la noblesa titulada, l'antiga aristocràcia, assumí plenament els canvis superficials operats pel liberalisme al llarg del s. XIX, refonent-se amb l'alta burgesia que s'ennoblia i constituïren, plegades, la nova classe dominant que accediria al poder. L'aristocràcia urbana i comarcal no pren part activa a la guerra i es mostra partidària d'un liberalisme moderat. Enriquida pel desenvolupament industrial, comercial i per la desamortització, té una gran capacitat econòmica per raó d'una sèrie de casaments que els emparentaren amb altres famílies poderoses⁴⁶.

Els menestrals i pagesos que es dirigiren a les files carlines ho feren, bé per convicció ideològica o bé atrets per un sou segur en un moment de forta recessió econòmica⁴⁷. També les desercions de soldats, més de 900 a les comarques tarragonines, a més dels pròfugs, que arribaven a una xifra aproximada a l'anterior, feren augmentar les files carlines. La possibilitat de mantenir una disciplina menys rigorosa en comparació amb l'exèrcit governamental, la probabilitat de lluitar prop del seu poble i poder anar a casa a «mudar-se de camisa» i el fet de col·laborar amb les tasques de la recollida de les collites foren factors a tenir en compte entre les causes d'aquest reclutament.

Per altra banda, dos elements que afavoriren l'enrolament carlí durant la primera guerra⁴⁸ es repeteixen a la tercera: el tradicional re-

45. VEGU VALLVERDÚ, R.: «El binomi carlisme-Església tarragonina durant la tercera guerra carlina», en premsa.

46. ROVIRA, S. VEGU el comentari que aquest autor fa al dietari d'IXART, F. de P., *La tercera carlinada vista desde Tarragona*. La Riba 1990, p. 139, on analitza la silueta biogràfica d'aquest prototipus burgès tarragoní.

47. *Ibidem*. L'autor esmenta una carta del capità general de Catalunya dirigida al general Prim, on explica que la misèria és la principal aliada del carlisme.

48. ANGUERA, P.: «El primer carlisme ...», op. cit., p. 42.

buig dels catalans a la servitud militar i la constatació que la revolució liberal no era ben bé la seva, ja que, malgrat l'avenç de l'associacionisme obrer, tant el treballador del camp com l'artesà havien estat llençats a un brutal sistema de proletarització, víctimes de la revolució industrial. Un carlí veterà es preguntava «... quien está interesado en el infame sistema liberal, fuera de esos millonarios improvisados que no han reparado en medios para elevar fortunas colosales a costa de la sangre del pueblo?»⁴⁹. La pressió exercida per part dels grans propietaris locals als seus jornalers i la propaganda del clergat rural, amb poder de convicció sobre els veïns del poble, explicà també l'important nombre de jornalers a les files carlines.

Al Principat, el nombre d'obers que militaren o recolzaren al carlisme fou mins «... los componentes de una classe obrera en plena expansión no tenia nada que ver con la religiosidad del carlismo, con su apego a un arcaico sistema gremial que nada significava para ellos y en Cataluña, con su creciente deferencia hacia el capitalismo y sus compromisos con el sindicalismo "amarillo"»⁵⁰. Encara que entre els guerrillers carlins s'hi trobaven alguns treballadors industrials, la seva presència no fou important.

L'existència d'influents nuclis carlins a Tarragona queda constata-da, uns anys abans de la guerra, per una sèrie de manifestacions públiques i pels mitjans de comunicació. Algunes de les seves comunicacions alarmaren la població i obligaren l'exèrcit a prendre mesures per tranquilitzar-la⁵¹.

A primers de l'any 1872, es publicà a Tarragona el diari carlí **El Restaurador Catalán**, el qual es valgué de la llibertat de premsa per llençar crítiques al govern, a la vegada que es convertia amb un important element de propaganda legitimista⁵².

En esclatar la guerra sortiren de Tarragona, segons l'Ajuntament, unes 150 persones per engrossir les files del Pretendent. Alguns ho feren per convicció ideològica i altres per un sou segur i la possibilitat de botí en uns moments de forta recessió econòmica⁵³. Aquesta fugida i les repetides alarmes produïdes per la por d'una possible invasió

49. GARMENDIA, V.: *La ideologia ...*, op. cit., p. 257.

50. BLINKHORN, M.: *Carlismo y contrarrevolución en España 1931-1939*. Edit. Grijalbo, Barna. 1979, p. 59.

51. Vegeu la ressenya d'aquests aldarulls a *El Eco*, del 9-4-1870.

52. Aquest diari fou recollit per Del Arco; segons aquest autor aparegué el 1-1-1872 i fou un mitjà important de divulgació de les idees carlines. Vegeu P. HERAS, tesi doctoral inèdita.

53. TOLEDANO, Ll. F.: «Consideracions i problemes ...», op. cit., p. 189.

determinà el governador a empresonar alguns veïns d'ideologia carlina⁵⁴.

El sis de desembre, alguns propietaris del Camp de Tarragona començaren a rebre cartes particulars de diversos caps carlins exigint-los un impost de guerra, sota l'amenaça de malmetre els cultius o serrar els arbres de les seves finques⁵⁵. Els pagesos tarragonins no sortiren a treballar, a principi del 1873, pel perill que suposava abandonar la ciutat i caure presoner d'algun escamot legitimista.

El bloqueig exercit pels carlins a les línies de ferrocarril i a través dels mitjans de comunicació paralizà l'activitat industrial i econòmica de la ciutat. Els únics intercanvis comercials es realitzaven per mar, mitjançant un servei de vaixells que uniren diàriament Barcelona-Tarragona i València⁵⁶. A final del 1873 i coincidint en un moment de màxim domini carlí al Camp, els legitimistes arribaren a demanar 32.000 duros a la ciutat de Tarragona en concepte de la contribució vençuda, sota l'amenaça de destrucció de l'aqüeducte, i 30.000 a la ciutat de Reus⁵⁷.

Davant aquest clima d'eufòria carlina, l'Ajuntament decidí controlar els carlins tarragonins temerós que facilitessin l'entrada de les partides davant un hipotètic atac a la ciutat. Però no fou fàcil detectar els carlins tarragonins que no prenién part activa en la guerra. La bel·ligerància o simpatia a favor del Pretendent oferia un caient de delictes i, per tant, calia esborrar-ne les traces. Això es convertí en la destrucció de qualsevol pista que pogués delatar-los. El governador militar de Tarragona demanà repetides vegades als batlles de les ciutats i pobles una relació nominal dels veïns que lluitaven en les partides o una llista de carlins indultats i de pròfugs, amb un intent de mantenir un control de la població i poder embargar les propietats dels absents o dels seus familiars⁵⁸.

Pocs batlles compliren aquesta ordre. Molts l'esquivaren —entre ells el de Tarragona—, aduint la impossibilitat de conèixer l'activitat dels veïns absents i fins i tot dels que romanien al poble. Els batlles comprenien que a les persones inscrites en aquesta relació se'ls presen-

54. DT., 16-7-1872.

55. LRP., 8-12-1872.

56. DT., 5-11-1873.

57. *Ibidem*, 7-11-1873.

58. Vegeu, per exemple, una llista de 71 carlins de la Selva del Camp, tramesa pel batlle al governador a final del 1875. Arxiu Municipal de la Selva del Camp. «Ordre públic», caixa 398, Reg. 6377.

tarien problemes de diferents tipus, en acabar la guerra, i no tots estaven disposats a denunciar-los.

Pressionat novament pel governador militar, l'Ajuntament de Tarragona hagué de remetre una relació nominal de persones d'ideologia carlina per impedir el seu accés a la milícia republicana. Reunits en sessió extraordinària els membres del consistori junt amb els comandants dels batallons de milícia elaboraren, els mesos de juliol i agost del 1873, a desgrat seu, una relació nominal de 72 carlins que vivien a la ciutat⁵⁹. El dia 24 d'abril del 1874, una nova llista delatava 86 veïns més⁶⁰. Aquests 158 ciutadans tarragonins foren apartats de la milícia i se'ls imposà una quota mensual, proporcional a la seva riquesa.

Aquests veïns titllats de legitimistes no combateren, però sens dubte, els donaren suport material i moral. Possiblement no foren tots els ciutadans d'ideologia carlina, però eren els més significatius i amb més poder social i econòmic. L'estudi individualitzat d'aquestes persones ha estat possible gràcies al cens del 1871, ja que a les llistes tan sols figuraven amb el nom i cognom⁶¹.

D'aquests 158 carlins, veïns de Tarragona, n'hem aconseguit les dades de 110, un 75% del total⁶². Vegem-ne l'edat, l'estat civil, l'origen i la professió:

Edat

De 18 a 20 anys	1 que representen el	0,90% del total localitzat
» 20 a 25 »	6 »	5,45% »
» 26 a 30 »	9 »	8,18% »
» 31 a 35 »	12 »	10,90% »
» 36 a 40 »	16 »	14,54% »
» 41 a 45 »	20 »	18,18% »
» 46 a 50 »	11 »	10,00% »

59. AMT.: Carpeta «Milícia de 1873». Aquesta relació, elaborada per l'Ajuntament, els alcaldes de barri i els comandants de milícia, anava encapçalada pel següent rètol: «Relación de los individuos que la comisión califica como carlistas o que se les supone con ideas carlistas».

60. AMT.: «AM. 1874», 24-4-1874.

61. La feixuga tasca de localitzar cada un d'aquests ciutadans l'he compartida amb l'historiador P. Heras, ja que als dos, per diferents motius, ens interessava conèixer el major nombre de dades.

62. El cens del 1871 ofereix algunes limitacions que no ens han permès conèixer totes les dades de les persones allistades. Aquesta és la causa de la manca d'informació d'alguns veïns. Per això l'estadística és només aproximada.

De 51 a 55 anys	14	que representen el	12,78%	del total localitzat
» 56 a 60 »	10	»	9,09%	»
» 61 a 65 »	7	»	6,36%	»
» 66 a 70 »	2	»	1,81%	»
» 71 a 75 »	<u>2</u>	»	<u>1,81%</u>	»
Total	110		100,00%	

Estat civil

Solters	17,	representen	16,19%	dels localitzats
Casats	80	»	76,19%	»
Vidus	<u>8</u>	»	<u>7,62%</u>	»
Total	105		100,00%	

Origen

No tots els veïns tarragonins que, suposadament donaren suport al carlisme, havien nascut a Tarragona. Aquesta és la classificació:

Nascuts a Tarragona	44	que representen el	47,30%
Nascuts a Catalunya però residents des d'un temps a Tarragona ..	46	»	49,50%
Nascuts fora de Catalunya	<u>3</u>	»	<u>3,20%</u>
Total	93		100,00%

Aquestes edats contrasten, com és lògic, amb les dels carlins combatents. Òbviament, els més joves es trobaven a les partides. En línies generals, la maduresa és la nota principal. Els compresos entre 36 i 56 anys representen el 56% mentre que els menors de 30 anys només suposen un percentatge del 13,63.

L'avançada edat determinà l'estat civil. En contraposició amb els guerrillers, on els solters eren el grup dominant, aquí són els casats, amb un 76,1% l'edat predominant.

Respecte a l'origen d'aquests veïns carlins, comprovem com els nascuts a Tarragona representen el 47,7% del total, mentre que els nascuts a la resta de Catalunya —la majoria són fills de pobles de la

comarca— arriben gairebé a la meitat. És insignificant el nombre dels nascuts fora del Principat. Els tres casos detectats ocupen càrrecs oficials a la ciutat.

Professions

Dels 151 veïns tarragonins, n'hem localitzat l'ofici de 116. Això ens permet saber la professió de les 3/4 parts del total.

	Nombre de membres	Percentatge respecte dels localitzats
<i>Professions liberals</i>		
Advocat	1	0,86
Aparellador	1	0,86
Eclesiàstic	4	3,46
Farmacèutic	3	2,58
Mestre d'escola	1	0,86
Metge	1	0,86
Total	11	9,48
<i>Propietaris</i>		
Propietari-hisendat	15	12,93
Total	15	12,93
<i>Ocupacions agro-pecuàries</i>		
Pagès	36	31,07
Pastor	1	0,86
Total	37	31,93

	Nombre de membres	Percentatge respecte dels localitzats
<i>Activitats mercantils</i>		
Adroguer	1	0,86
Agent de negocis	1	0,86
Agent de viatges	1	0,86
Cafeter	1	0,86
Comerciant	3	2,58
Confiter	2	1,72
Fornier	5	4,33
Hostaler	1	0,86
Semoler	1	0,86
Xocolater	1	0,86
Total	17	14,65
<i>Petita producció artesano-industrial</i>		
Boter	1	0,86
Cisteller	1	0,86
Ebenista	1	0,86
Fuster	6	5,19
Argenter	1	0,86
Llauner	1	0,86
Serraller	1	0,86
Estorer	1	0,86
Sabater	1	0,86
Sastre	1	0,86
Teixidor	1	0,86
Tintorer	1	0,86
Total	17	14,65
<i>Empleats</i>		
Escrivent	1	0,86
Dependent de comerç	1	0,86
Total	2	1,72

	Nombre de membres	Percentatge respecte dels localitzats
<i>Assalariats</i>		
Rajoler	11	9,48
Jornaler	2	1,72
Total	13	11,20
<i>Sense especificar</i>		
No consta	4	3,44
Total	4	3,44
TOTALS	116	100,00

L'anàlisi professional ens indica com a grup més nombrós el dedicat a les ocupacions primàries, amb un 31,89%. És a dir, gairebé 1 de cada 3 veïns carlins era pagès. Un altre sector a tenir en compte és el de propietaris i hisendats, la majoria d'ells d'avançada edat, però molt adinerats i envoltats de servents. Constituïen l'èlite de la militància carlina a Tarragona. Els casos més clars són el de Josep Arandes, que vivia al carrer de Cavallers i disposava de 2 minyones; el de Joaquim Bojons i de García, domiciliat al carrer de la Unió, amb fills advocats i amb 3 serventes, i el de Caietà Martí, resident al carrer de Santa Anna, amb 6 minyones⁶³.

Els artesans i treballadors industrials ocupaven el 14,65%, igual que els dedicats al comerç, mentre que les persones amb estudis mitjans-superiors no arriben a un 10%.

Si comparem els combatents carlins amb els qui únicament donaren suport al tradicionalisme, es nota com en aquests últims, els pagesos no ocupen percentatges tan aclaparadors, mentre els dedicats al comerç o als treballs industrials tenen una proporció superior als combatents.

En definitiva, aquesta classificació ens mostra el caràcter interclassista del carlisme tarragoní, que dóna suport als guerrillers. L'elevat nombre de pagesos no pot ésser la resposta d'un únic grup social, lligat a un problema de formes d'explotació de la terra i d'estructura de la propietat agrària. Tampoc no pot ésser vàlida la resposta d'un fenomen camperol manejat pel clergat. La forta participació de propietaris pagesos i d'altres grups vinculats a la terra que donen suport al carlis-

63. Per conèixer més dades dels carlins no combatents de Tarragona, consulteu l'Apèndix.

me actiu és coherent amb l'estructura de la societat catalana d'aquesta època. Per altra part, la premsa carlina dedicà atenció als problemes de la pagesia i, en una zona fonamentalment agrícola com la del Camp, es convertí en un important element de captació.

El carlisme tarragoní, per obtenir èxit, necessitava eixamplar la seva base en altres sectors de la societat urbana. Però, tot i que aconseguirà captar una part del món artesano-industrial i del comerç, la seva proposició serà insuficient. La presència tan sols d'un 14,65% del total prova la poca receptivitat que el carlisme tingué en aquests sectors socials. La diferència és encara més significativa si comparem aquest percentatge amb el grup artesanal de la milícia contemporània, que arriba al 54,90%. Ambdós percentatges marquen clarament el caràcter rural dels batallons carlins i l'urbà dels milicians liberals ⁶⁴.

La raquítica presència de jornalers, obrers, criats i mossos prova el fracàs del carlisme per captar les masses treballadores de la capital, i fa trontollar l'afirmació que el tradicionalisme era un moviment de desheredats. Amb tot, cal tenir present que la major part d'obriers d'ideologia carlina, els més decidits, havien fugit de Tarragona a l'inici de la guerra per participar en les partides.

Però si el carlisme no aconseguí atreure's un nombre rellevant d'obriers, tampoc no fou menor la seva eficàcia a l'hora de buscar adhesions entre les classes acomodades, ja que, com hem esmentat, aquests estrats rebutjaren recolzar, en general, un moviment regressiu per a ells, quan el règim liberal establert afavoria poderosament els seus interessos. Els 15 propietaris tarragonins que li donaren suport pertanyien a una aristocràcia urbana convençuda, ideològicament i econòmicament, que el carlisme era l'únic camí per restablir l'antic ordre i el protagonisme de tota mena que havien exercit. Alguns d'ells aportaren a la lluita molts béns personals i, una vegada acabada la guerra, vengueren algunes finques per poder liquidar els emprèstits que sol·licitaren. La guerra acabà vergonyosament i de manera injusta per aquests homes que ho havien sacrificat tot per la causa que defensaven.

Això no obstant, passats els primers moments de la derrota, la monarquia alfonsina permeté el retorn dels emigrats i la llibertat dels presoners, la recuperació econòmica d'aquestes classes privilegiades i la restitució del poder local i del prestigi social de què gaudiren els anys anteriors a la guerra.

64. Vegeu la forta participació de treballadors a la Milícia Nacional contemporània a VALL-VERDÚ, R.: *El suport de la milícia...*, op. cit., p. 540 i ss.

APÈNDIX

Relació de tots els ciutadans tarragonins titllats de carlins per la comissió depuradora de l'Ajuntament de Tarragona i, posteriorment, separats de la Milícia Nacional.

Cognoms i nom	Natural	Edat	Estat	Resid.	Tgn. Profesió	Adreça	Observacions
ALEGRET, Josep M.							
ALTÉS I CLARAVALLS, Agustí	Tarragona	36	C		Sense professió	Miser Sitges, 4, B	No sap llegir ni escriure
ALTÉS I CLARAVALLS, Antoni	Tarragona	29	S		Sense professió	Miser Sitges, 4, B	No sap llegir ni escriure
ARANDES I FÀBREGAS, Josep	Tarragona	38	C		Propietari	Caballers, 4, 2. ^a	Té 2 minyones
ASQUÉ, Josep							
AYMAT I ICART, Antoni	Tarragona	71	C		Propietari	B. Misericòrdia, 3 B	
AYMAT I LLAURADÓ, Isidre	Tarragona	25	S		Pagès	C. Descalços, 3, B	
AYMAT I SANS, Antoni	Tarragona	52	C		Cafeter	Rbla. S. Joan	
BABOT I ROCA, Jacint	Tarragona	60	C		Pagès	Riudecols, 6, B	
BALLESTER I GUERRA, Eduard	Valls	24	S		Dnt. del comerç	Portalet, 4	
BARBAT, Ramon	Valls	36	C		Agent de negocis	Caballers 19, 2n.	
BONET I NOGUÉS, Facund	Vilafranca	41	C		Comerç de curtits	La Nau, 7, B	
BOXÓ I TOMASINO, Jaume	Tarragona	48	C		Fuster	La Nau, 9, 1r.	
BRULL I MARTORELL, Pau							
BRULL I VERGÈS, Tomàs	Tarragona	22	S		Forner	Major, 23	
CONTIJOCH I SEGURA, Francesc	Conesa	32	C		Forner	St. Domènec, 2, 1r.	
CONTIJOCH I SEGURA, Josep	Conesa	18	S		Forner		
CARBONELL I CARBONELL, Marià	Barcelona	36	C		Comerciant	Rbla. S. Carles, 37	Té minyona
CASTELLARNAU DE LEOPART, Marià						Pla de la Catedral, 1	
CERDAN I BRU, Ignasi							
CISTERÈ I CISTERÈ, Nicasi	Vallmoll	41	S		Adroguer	Plaça de les Cols, 5	
CLARAVALLS I VIDAL, Pau	Tarragona	35	C		Pagès	Civaderia, 15	
COMBALIA, Josep	Benissanet	39	C		Cisteller	Comte, 12, 1r.	
CORBELLA I RIMBAU, Agustí	Tarragona	38	C		Boter	Salines, 12, 2n.	
CURTO I SOLER, Joan	Tarragona	36	C		Boter	Mdez. Núñez, 17, 4t.	
DALMAU I PONDORT, Agustí	Tarragona	43	C		Pagès	P. Pallol, 5, B	
DALMAU I ROSICH, Ramon		32				S. Domènech, 23	
DIAZ BLANC, Lluís							
FÀBREGAS I ELIAS, Josep							
GABRIEL I TRILLA, Josep	Tarragona	51	C		Pagès	Caballers, 5, 2n.	
GRAU I ALIAGA, Llorenç	Tarragona	40	C		Pagès	Escales de l'Arbós, 6, 1r.	
HUGUET I FOLCH, Pere	Valls	36	S		Argenter	Abat, 1, B	
HUGUET I FOLCH, P.	Valls	34	S		Boter	Abat, 1, B	
ILLA I SOLÉ, Antoni	Tarragona	25	S		Pagès	Caballers, 9, 2n.	

Cognoms i nom	Natural	Edat	Estat	Resid.	Tgn.	Profesió	Adreça	Observacions
ILLA I SOLÉ, Vicens	Constantí	49	C			Pagès	Caballers, 9, 2n.	
JORDÀ, Esteve	Tarragona	29	S			Pagès	P. Cedassos, 30, 1r.	
JORDÀ, Lluís	Tarragona	27	S			Pagès	P. Cedassos, 30, 1r.	
JORDÀ, Tomàs	Tarragona	34	C			Pagès	P. Cedassos, 30, 1r.	
MAGAROLAS I BARENYS, Ignasi	Tarragona	45	C			Pagès	Caballers, 14, 1r.	
MAGRIÑÀ I DURANT, Joan	Tarragona	28	C			Forner	Destral, 5, B	
MALLOL, Teodor								
MARQUÈS I NOUS, Josep	Altafulla	51	C			Jornaler	Vilaroma, 4, E	
MARTÍ I PLA, Antoni	Tarragona	36	C			Sastre	Pla de la Catedral, 8, 1r.	
MARTORELL I ROCA, Jaume	Tarragona	23	S			Pagès	Miser Sitges	
MARTORELL I ROCA, Josep Antoni	Tarragona	24	S			Pagès	Miser Sitges	
MESTRES, Francesc								
MIR I CASASE, Josep	Lleida	43	C			Farmacèutic	La Nau, 7, 2n.	
MIRÓ I GASSÓ, Joaquim	Vilanova	41	C			Propietari	La nau, 3, 2n.	
MOLA I DALMAU, Llorenç	Tarragona	28	C			Serrallers	Peixateria, 17, B	Benestar econòmic
OLIVÉ I OLIVÉ, Joan		47					Santes Creus, 6, 1r.	
PALAU, Francesc								
PASANO I CORBELLA, Bonaventura	Tarragona	40	C			Fuster	Miser Sitges, 9, 3r.	
PIÑOL MONTANÉ, Baptista	Móra d'Ebre	37	C			Llauner	Caballers, 19, 3r.	
REVELL I MIR, Ramon	Vilallonga	41	C			Boter	S. Pau, 5	
RIMBAU I SANABRA, jaume	Tarragona	42	C			Ebanista	Major, 38, B	
RIMBAU I SANABRA, Josep	Tarragona	58	C			Propietari	Arc. S. Bernat, 3	2 fills estudiants
ROVIRA I SERRA, Josep	Tarragona	53	C			Pagès	Baixada del Roser, 19	
SALVADOR I JUANPERE, Josep								
SANROMMÀ I GASPÀ, Magí	Tarragona	27	C			Pagès	Plaça Pallol, 5, 1r.	
SOLER I HUGUET, Joan								
TORRES I JORDÀ, Valentí								
TORRES I SERRA, Francesc								
URGELLÉS I MONRABÀ, Gabriel	Tarragona	50	C			Pagès	Mosques, 6, B	
VIDAL I JUNCOSA, Josep	Tarragona	49	C			Fuster	La Nau, 3, B	
VIDAL I MALET, Ramon	Tarragona	40	C			Pagès	Moles, 1, 1r.	
VIVES I CLOTA, Joan								
VIVES I DALMAU, Pau								
XIMENIS I CABESTANY, Pau	Tarragona	36	C			Pagès	Salines	

FONT: AMT.: Carpeta «Milícia 1873». Aquestes llistes nominals foren elaborades per l'Ajuntament, els batlles de barri i els comandants de Milícia. La relació estava encapçalada pel següent rètol: «Relación de los individuos que la comisión califica como carlista o que se les supone con ideas carlistas». La recerca per localitzar cada un dels ciutadans anotats en aquesta llista al cens del 1871, per saber-ne la professió, l'edat, l'estat civil, l'estatus social... l'he compartida amb el professor P. Heras.

Relació de ciutadans tarragonins expulsats de la Milícia per les seves idees carlines el 2 d'abril del 1874. Foren castigats a pagar una quota mensual proporcional a la seva riquesa.

Cognoms i nom	Natural	Edat	Estat	Resid.	Tgn.	Professió	Adreça	Observacions
ARTAL, Miquel	Torre del Esp.	58	C	26 a.		Agent de Viatges	Rbla. S. Joan, 48, 1r.	
AULESTIA I VIÑAS, Joan Bta.	Porrera	60	C	35 a.		Propietari	Unió, 5, 2n.	
ALEGRET I SOLÉ, Josep Antoni		58	C			Pagès	Talavera, 8, 1r.	
ALASÀ I BESORA, Maurici		63	C			Propietari	Arc. S. Bernat	
ALEMANY DE CASTELLARNAU, Josep A.		51	C			Advocat	Portella, 9, 2n.	
BALLVE, Pere							Rbla. S. Joan, 52	
BALCELLS I ALEU, Joaquim	Pla Sta. Maria	71	C	50 a.		Hisendat	Portella, 7, 1r.	
BALSELLS I TORRUPELLA, Josep							Unió, 42, tenda	
BALART I DEPEUS, Pau M.		61	V			Xocolater	Merceria, 12, baixos	
BARCELÓ, Francesc	Vilallonga	31	C	10 a.		Sabater	Apodaca, 30, baixos	
BORDÀS I BARÓ, Antoni			c			Fuster	Cuirateries, 15, 1r.	
BATALLA I LLAGOSTERA, Agustí	Valls	33	C	6 a.		Pagès	Glòria, 33, 1r.	
BENET I BORRELL, Joan	Guiamets	42	V	17 a.		Fornier	M. Núñez, 13	
BERTRAN I PASTOR, Bonaventura							Calderers, 19, 2n.	
BOJONS I DE GARCIA, Joaquim	Girona	54	C	9 a.		Propietari	Unió, 5, 1r.	Fills advocats, 3 criades
BORRÀS I BORRÀS, Miquel	Mont-roig	61	C			Propietari	Apodaca, 23, 2n.	
CALBÓ I JORDÀ, Francesc								
CALVET I CUSIDÓ, Pau	Valls	35	C	6 a.		Pagès		
CARBÓ I PEDROL, Jaume	Tarragona	46	C			Boter	Unió, 19, 1r.	
CARNICER, Gabriel						Comerciant	Rbla. S. Joan, 44, tenda	
DALMAU I CIVIL, Ramon	La Nou	62	C			Propietari	Rbla. S. Joan, 40, 1r.	
DOMÉNECH I GRANELL	Valls	30	C			Boter	Reding, 7, 1r.	
DEXEUS SERRA, Andreu		46	C				Ventallols, 19, 1r.	
ESPINACHS I MAIXÉ, Antoni		68	C			Pagès	Sta. Anna, 9, 1r.	
ESPINOSA, Antoni	Crevillent	45	C	7 a.		Estorer	Apodaca, 1 tenda	
FÉLIX I DOMINGO, Manle							Rbla. S. Joan, 38, 1r.	
FERRER I DURAN, Joan							Talavera, 13, 1r.	
GUASCH I TELL, Francesc	Valls	41	C	18 mesos		Semoler	Unió, 18, tenda	
GUASCH I DOMÈNECH, Josep	Riudecanyes	49	C	28 a.		Propietari	G. González, 12, 1r.	Fills estudiants i criades
GIBERT I SANGENÍS, Bertomeu		61	S	13 a.		Eclesiàstic	Unió, 5, 1r.	
GIBERT I MARTÍ, Pau		52	C			Pagès	Merceria, 14, baixos	
GIBERT I MESTRE, Josep	Riudoms	62	C	10 a.		Pagès		
GIRONA I MALAPEIRA, Francesc	La Canonja	34	C	17 a.		Fuster	Rbla. S. Joan, 34, tenda	
GORGA I REBULL, Domènec	Poboleda	32	C	7 a.		Escribent	Gasòmetre, 15, 1r.	
GÜELL, Francesc			S			Presbíter	Rbla. S. Joan, 68, 1r.	
GÜELL DE GABRIEL, Josepa (marit)							Calderers, 11, 1r.	

Cognoms i nom	Natural	Edat	Estat	Resid.	Tgn.	Profesió	Adreça	Observacions
ICART I SOLÉ, Pere Joan		58	C			Pagès	Plasa dels Àngels, 23, 1r.	
JORDÀ I ARNALICH, Eloi	Tarragona	45	C			Aparellador	M. Núñez, 8, 1r.	Té criat
JORDÀ I ARNALICH, Salvador	Tarragona	41	C			Farmacèutic	Santian, 1, 2n.	Té criat
LLAURADÓ I ARGENTÉ, Josep		66	V			Sastre	Calderers, 10, baixos	
LLAURADÓ I ARGENTÉ, Vicenç		56	S			Presbíter	Calderers, 10, baixos	
LLAURADÓ I ARGENTÉ, Antoni		51	S			Presbíter	Calderers, 10, baixos	
MALLAFRÉ I BADIA, Josep							Gasòmetre, 18, 3r.	
MASDEU I BAIGET, Joan	La Selva	42	C	30 a.		Pagès		
MARGALL, Vicenç							Rbla. S. Joan, 26, 1r.	
MARSAL I MALAFRÉ, Pere J							Gasòmetre, 18, 3r.	
MARTÍ I PLA, Antoni		38	C			Sastre	La Nao, 14, 1r.	
MARTÍ, Josep	Valls	30	C			Confiter	Unió, 10, entsl.	
MARTÍ I VECIANA, Gaietà		53	C			Propietari	Sta. Anna, 8, 1r.	Té 6 criats
MARTÍ I BERICET, Josep							Cuirateries, 12, 1r.	
MAYORAL I ROIG, Joan	Cornudella	45	S	5 a.		Propietari	Rbla. S. Joan, 48, 1r.	
MARTÍ I BORDÀS, Joan						Rajoler		
MAYOL I TEI	Garriga	29	C	4 a.		Confiter	M. Núñez, 19, 3r.	
MELERO I GRASES, Martí	Saragossa	42	C	12 a.		Pagès		
CASA, Pere M	Palma de Falset	79	V	19 a.		Mestre		
MORAGAS I SENDRÓS, Antoni		51	C			Pastor		
NOLLA I SAVALL, Josep	Mont-roig	35	C	30 a.		Fuster	Rbla. S. Joan, 40, 1r.	
NOLLA, Ramon	Tarragona	34	S			Metge-Cirurgià	Unió, 5, 1r.	
PALLARÉS I ALUJAS, Miquel	Tamarit	62	C	3 a.		Jornaler		
PALLAJÀ I NOLLA, Pau	Reus	60	V	18 a.		Propietari	Pons d'Icart, 8, 1r.	
PALMERO I CONDOR, Francesc								
PLANAS I NICOLANO, Joan	Constantí	57	V	18 a.		Pagès		
PARÉS I HERRANDO, Ramon							Unió, 42	
PIJOAN I RICOMÀ, Joan							Merceria, 29, baixos	
PON I SEGURA, Andreu		41	C			Pagès	Talavera, 21, 1r.	
RECASENS I ALUJAS, Joan	La Riera	48	V	23 a.		Pagès		
RIUS I CANALS, Josep	Organyà	49	C	1 a.		Hostaler	Barcelona, 8, fonda	
RIPALDA MARTIARENA, Fermí	Navarra	42	C	10 a.		Jornaler	Apodaca, 8, 4t.	
SABATÉ I SANS, Josep	Montblanc	52	C	30 a.		Pagès		
SABATÉ I VIVAS, Joan								
SEGURA I PARÍS, Pau		55	C			Pagès	Rera Carnisseria, 9, 1r.	
SEGURA I BARGALLÓ, Josep		52	C			Pagès	P. Rovellat, 15, 1r.	
SOLÉ I FUGUET, Josep							Cuirateries, 1, 1r.	
SOLÉ I BANACH, Josep	Vila-seca	45	C			Pagès	Cuirateries, 23, baixos	

Cognoms i nom	Natural	Edat	Estat	Resid.	Tgn.	Profesió	Adreça	Observacions
TEI I SAVALLS, Joan							Unió, 2, 1r.	
TORMES I PUJALS, Salvador	Ulldemolins	43	C	12 a.		Farmacèutic	Unió, 22, tenda	Té criat
TORELLÓ I FONTANILLAS, Joaquim							Cuirateries, 16, 1r.	
TRILLONA I PUERTA, Francesc							Lleida, 1 baixos	
TRISTANY I CARDONA, Josep	Lleida	79	V	45 a.		Propietari	Sta. Anna, 16, 1r.	
VALLÉS I PARETA, Armengol		53	C			Teixidor	Merceria, 10, baixos	
VILA I ROMEU, Miquel	Espluga	46	C	6 a.		Propietari	G. González, 10	
VINADER I BRUNET, Joan	Valls	58	C	3 a.		Tintorer	Unió, 40, 1r.	
YANES I RIBAS, Josep M.							Calderers, 11, 1r.	

FONT: AMT., AM., 2-4-1874 i el Cens de 1871.